

„TÖRVÉNYT SZABNI AZ ASZSZONYOKNAK”

225 ÉVE JELENT MEG CSEREI FARKAS MAGYAR NYELVŰ JOGSZABÁLYGYŰJTEMÉNYE NAGY JANKA TEODÓRA

JOG. történet

ELTE ÁJK

JOGTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

A SZERZŐ:

PROF. DR. NAGY JANKA
TEODÓRA

EGYETEMI TANÁR

PTE

KULTÚRATUDOMÁNYI,
PEDAGÓGUSKÉPZŐ ÉS
VIDÉKFEJLESZTÉSI KAR
JANKA.NAGY@PTE.HU

2025. október 20.

Nagy-ajtai Cserei Farkas

(1719-1782) a 18. század második felében íródott és fia, ifj. Cserey Farkas által 1800-ban Kolozsvárott megjelentetett *A' magyar és székely aszszonyok'* törvénye című könyve¹ az európai kontextusba helyezett, szélesen értelmezett jogtörténet, jogi kultúrtörténet és a közelmúlt új kutatási eredményeivel gazdagodó magyar jogi néprajz rendkívül értékes, a történet- és nyelvtudomány területét is érintő forrásmunkája. A jogtörténet ismerete, de ritkán hivatkozta a nők jogállását a 18. században meghatározó magyar és erdélyi joganyagot (szokásjogot, törvényeket és statútumokat) összefoglaló, feltehetően a 18. század harmadik negyedében íródott tematikus jogszabálygyűjteményt.²

A szerző, aki egyike volt kora legjelesebb jogtudósainak, Csíkrákoson született 1719-

ben és Bécsben halt meg 1782. december 9-én. II. Lipót császár hűségére és a katolikus hitre tért apja a jezsuiták kolozsvári kollégiumában, a nemesek Convictusában taníttatta Kaprinai István felügyelete alatt. Cserei élete későbbi szakaszaiban is tartotta a kapcsolatot jezsuita páttereivel (Hell Miksával, Pálma Károly Ferencsel, a történeti és jogtörténeti források feltárásánál bábáskodó Pray Györggyel és Katona Istvánnal).³ „Bölcsleltudorrá” avatását követően 1742-ben báró Henter Dávid ítélőmester mellett szerzett törvényismeretet, 1753-ban Csík szék követe volt a szebeni országgyűlésen. Az erdélyi udvari kancelláriára 1754-ben került, ahol titoknok lett, majd 1761-ben udvari tanácsos-sá és referendáriussá nevezték ki. Mária Terézia királynő, aki igen nagyra becsülte Csereit és erdélyi ügyekben gyakran kérte tanácsát, 1777-ben „a' Krasznai's Tasnádi Urodalmokkal, és Szokoloyi-Jószággal örökösen, Zilah városával pedig lekötés mellett (*inscriptionaliter*) elegyes adománnyal (*mixta donatione*) ajándékozá meg,” majd 1779-ben „egész fizetéssel penzióba bocsátá.”⁴

Cserei munkája az ajánlást követő előljáró beszéd után 12 részben, kérdés-felelet formájában tárgyalta a magyar és székely nemes asszonyokra, leányokra vonatkozó személyi és házassági vagyoni jogi, valamint öröklési jogi rendelkezéseket „E két nevezetű, de egy Vérű Nemes Nemzetnek Törvényiből, Törvényes Szokásiból, Végezésiből, Birák Itéletiből és más Törvénytudók Írásiból egybe-szedett” formában.⁵ A könyv használatát mutatótábla és számozott, későbbi kiegészítésű, de be nem fejezett jegyzet segítette.

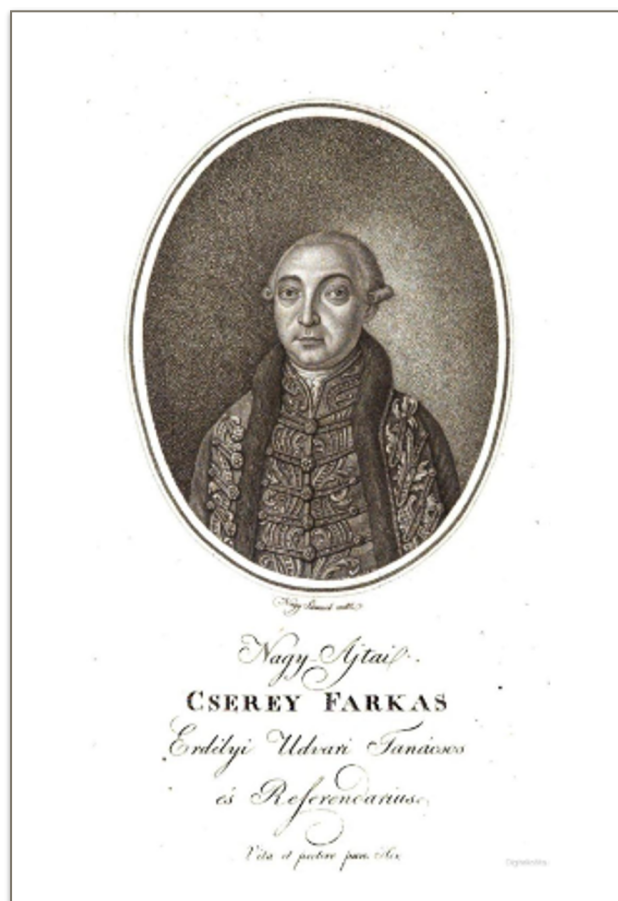
A szerző által használt források között nevesíthető volt a szokásjog, a törvény, a statútum, a jogirodalom, a joggyakorlat, a

jogszokás és a jogi néphagyomány, elsődleges forrásait azonban a magyar és erdélyi törvény- és szokásjoggyűjtemények, a hivatkozott törvények és statútumok jelentették.

Cserei - aki az 1690-től a Habsburg Birodalmon belül önállósága morzsáiért küzdő

Erdélyi Fejedelemség jogértővé nevelkedett fiatal nemzedékének tagjaként viselt hivatalt az erdélyi kancellárián 1754-1779 között – jól ismerte mind a magyarországi, mind az erdélyi törvényeket és a szokásjogot. Leggyakrabban Werbőczy István a korabeli Magyarország szokásjogának összegyűjtött, rendszerezett anyagát írásba foglaló munkájára hivatkozott (*Tripartitum opus iuris consuetudinarii inclyti regni Hungariae* – Nemes Magyarország szokásjogának Hármaskönyve, 1514), csekélyebb számban, inkább csak a magyarországi jog kiegészítéseként, vagy az attól való eltérések, sajátos erdélyi jogi szabályozás alátámasztására említette az *Approbatæ Constitutiones* (1653) és a *Compilatae Constitutiones* (1669) rendelkezéseit (pl. „Nemzetünk Törvénye-is kivált Erdélyben halállal szokta büntetni a' Nös paráznákat.”⁶). A szokásjog- és jogszabálygyűjtemények anyagát pedig inkább csak kiegészítették, árnyalták az egyes magyarországi és erdélyi törvények, törvénycikkek Szent István dekretumával kezdődően 1729-ig kronologikus rendben követve egymást, a jogismertetést az 1744. évi erdélyi I. törvénycikkkel zárva („a felséges ausztriai ház uralmának, az erdélyi fejedelemség részéről való elfogadásáról és a török portával való összeköttetést megállapító törvények eltörléséről”).

Az asszonyi jogok tekintetében Cserei különös gondot fordított a kérdésekre adott válaszok magyarázata során a korabeli ítélkezési gyakorlat

bemutatására. Pl. „A' Léány Negyedet mind Magyar-Országban, mind pedig Erdélyben rövid Perfolys mellett szokták keresni. Magyar Országban ugyan egyenesen Táblán perelnek érette; de Erdélyben szabadságában áll a' Felperesnek Táblán keresse-é, vagy Vármegye székin.”⁷ Véleménye szerint az asszonyok, leányok kevésbé jártasak a közügyekben, így számukra különösen fontos annak ismerete, hogy végrendeletükben gyermekeik számára hogyan rendelhetők gondviselő, hogyan érvényesíthető a leánynegyedhez való jog, milyen bizonyítékok szükségesek a leányoknak ahhoz, hogy a „Székely Örökségből” részt kérhessenek, hová fordulhatnak velük szemben alkalmazott kényszer vagy erőszak esetén. Az egyes kérdésekre adott vála-

szokhoz – amelyekben ismertette a „régí jogként” emlegetett szokásjog, valamint a magyarországi és erdélyi törvények rendelkezéseit – Cserei magyarázatokat is fűzött. Ezek a személtető és tanító célú történelmi példák túl lehetőséget adtak a jogszokások, jogi népszokások és jogi néphagyományok közvélekedést megerősítő szándékú bemutatására.

Máday Andor összehasonlító jogtörténeti vizsgálatai során felhívta a figyelmet arra, hogy Európában a római jogot, a germán hagyományokat és a keresztény kánonjog szabályait alkalmazó középkori jogrendszerek nagy többségében a nő a házasságkötését követően az apai gyámságból közvetlenül férji gyámság alá került.

Magyarországon ettől eltérően már az Árpád-kortól a férjes nő önjogúságát elismerő jogrend vált meghatározóvá, azaz a patriarchális helyett egy paritásos szabályozási forma.⁸ Mind Werbőczy Tripartituma, mind a hazai törvények és statútumok az ítélkezési gyakorlattal, továbbá Cserei gyakran jogszokásokra is hivatkozó magyarázataival, példáulval kiegészülve hozzájárulnak a nőkre vonatkozó szabályozás történeti rétegeinek vizsgálatához. Cserei Farkas az 1700-as évek második felének jogéletéről tudósító munkáját pedig annak komplex szemlélete az erdélyi és magyarországi jogtörténet, valamint a jogi kultúrtörténeti és jogi néprajzi kutatások forrásává avatja.

Hivatkozások:

- ¹ Nagy-ajtai Cserei Farkas: A' magyar és székely asszonyok' törvénye. Kolozsvár, 1800. Ifj. Cserey Farkas.
- ² Máday Andor 1913-ban megjelent, a nőket középpontba állító jog- és társadalomtörténeti összegzésében gyakori hivatkozási alap Cserei munkája. Máday Andor: A magyar nő jogai a múltban és jelenben. Budapest, 1913. Athenaeum Irod. és Nyomdai R.-T.; Balás Gábor a székely örökösödési jog esetében szintén hivatkozik a könyvre (Balás Gábor: Erdély jókora jogtörténete 1540-1849 közti korra. Budapest, 1979, Kiadó nélkül, 201. p.). Erdély legújabb jogtörténeti összegzésében azonban nem találunk utalást Cserei Farkasra. Erdély jogtörténete (szerk.: Veress Emőd). Kolozsvár, 2018. Forum Iuris. A témáról részletesen: Nagy, Janka Teodóra: Egy 18. századi Törvény-Tudó egybe-fzedett írásai a magyar és székely asszonyok törvényeiről 12 pontban. In Cserei, Farkas A' magyar, és székely asszonyok' törvénye. Barót, 2024. Tortoma Könyvkiadó, 7-53. p.

³ Pray György és Katona István munkásságának értékelése a jogismeret, jogtörténet oldaláról: Stipta István: A magyar jogtörténet-tudomány kétszáz éve. Szeged, 2015. Pólay Elemér Alapítvány, 55-57. p.

⁴ A továbbiakban a szakirodalomban elfogadott írásmódot használjuk: Cserei Farkas. Döbrentei Gábor: Nagy-ajtai Cserey Farkas Erdélyi udvari tanácsos és referendárius élete. Erdélyi Múzeum 2. évf. 4. sz. 1815. 153-169. p.; Cserei gyermekei közül Lőrinc (1754-1784) és Farkas (1773-1842) jogot végzett, Ilona (Heléna) (1754-1831) báró Wesselényi Miklós (1750-1809) közép-szolgai főispán felesége, ifj. Wesselényi Miklós (1796-1850) édesanyja volt.

⁵ 1. Nemességekről, és egyéb személybeli dolgaikról az asszonyoknak; 2. Az asszonyoknak a' jóságához való közkörről és abban való birodalmaknak módgyáról; 3. A székely fiu-leányságról; 4. A' leány negyedről; 5. Miként parantsolhatnak jóságokból a' leányok, és mint birhatták azt míg hajadonok?; 6. A' leányoknak férjhez-menetekről; 7. A' nászruháról, vagy-is a' parafernomról; 8. A' jegy-ruháról; 9. Az asszonyoknak férjekhez való kötelességekről; 10. A testi vétkekben találtatott asszonyok büntetéséről; 11. Az özvegy asszonyokról; 12. A' városi asszonyokról, és leányokról.

⁶ Appr. C. P. 3. T. 47. Approbatæ Constitutiones (1653).

⁷ Nagy-ajtai Cserei 1800. 39. p.

⁸ Máday 1913. 33. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Nagy-Aitai Cserei Farkas.. Forrás: Erdélyi Múzeum 1815. IV. Letöltve: 2025. január 17.

2. oldal: Nagy-ajtai Cserei Farkas: A' magyar és székely asszonyok' törvénye. Forrás: MEK.